

בירושלמי מיעוט מיוחד לקצירה]. ונקטו התוס' שהצידה אסורה ביום טוב מהתורה וחייבים עליה (וע' רשב"א שבת צה).

וכן כתב הרמב"ן (במלחמות ה') וזו לשונו: 'הו' יודעים שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלים לאכלן כגון אפייה ובשול וכיוצא בהן, אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם, וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה – אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל 'מלאכת עבודה'... שלא התירה תורה יו"ט אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה אפייה ובשול אבל אלו תקון הן ודרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה. אמרה תורה יתקן כדרכו מחול ליום טוב שלא יתקן מיו"ט לימים הרבה של חול.. שלא התירה תורה אלא להכשיר אוכלין שברשותו אבל לעקור דבר מגדולו לא, ואפילו לפירות הנפגמים מיום לחבירו כגון תאנים ותותים, וכל שכן צידת בעלי חיים שהוא בכלל מלאכת עבודה. וזהו טעם משנתנו דאין צדים...'

והר"ן צידד לומר שהצידה אסורה מדבריהם. החמירו חכמים במלאכות האוכל הנעשות לימים הרבה, כמו קצירה וטחינת חטים (וע"ע בפסקי הרי"ד. וראה באריכות בחדושים ובאורים).

דף כד

'הכא בצפור דרור עסקינן'. פירוש, המשנה בשבת שנחלקו בה רבי יהודה וחכמים, וכן הברייתא האוסרת לצוד עוף מן הביבר ביום טוב.

ומשמע מכאן (ומעוד מקומות) שצפור דרור מותרת באכילה, כמו שהורה רבנו תם (עפ"י שו"ת מהר"ם מרוטנבורג. ברלין פא). ואולם הוכיחו הפוסקים מכמה מקומות שיש צפורי דרור טמאות (וע"ע בשו"ת מהר"ק קנח). וכבר כתב הפרי-חדש (הלכות יום טוב תצו סק"ט) ש'צפור דרור' אינו שם מין מסוים, והיא כוללת טמאים וטהורים (וע"ע ט"ז ונקודות הכסף יו"ד סו"י פב. וע' במובא בחולין סב).

'חיה אחיה נמי לא קשיא, הא בביבר קטן הא בביבר גדול...'. בקטן אמרו חכמים שהצד צבי לתוכו חייב, אבל בגדול אינו כניצוד שם ובוזה אסרו בברייתא לצוד מהביברין. ורבי יהודה חולק וסובר שאפילו בביבר קטן אינו נחשב כניצוד.

וצריך לחלק בין ביבר קטן ובין בית שמודה בו רבי יהודה. – יש לפרש כיון שאין הביבר מקורה הרי הוא מטפס ומדלג. אי נמי אפילו ביבר קטן, גדול הוא הרבה מבית וצריך השתדלות לצודו, אף על פי שמגיעו בחד שחיא כדלהלן (חדושים ובאורים).

'כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחיא' כלומר במרוצה אחת, ללא שיצטרך לפוש בינתים. שחיה מלשון עיכוב (כמו 'שְׁחָה'). [והיינו עיכוב חד פעמי ולא יותר] (עפ"י ר"ח ר"ן ועוד). והרי"ד בפסקיו מפרש שחיה כפשוטו – בפעם אחת שהוא שוחה עליו תופשו.

'אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב' – שידוע כעת שניצודו מאתמול, ומשמיענו שאין צריך זימון כי פרישת המצודות נחשבת זימון (חדושים ובאורים).

(ע"ב) 'הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש מאותו המין במחובר – אסור'. רש"י

מפרש משום מוקצה, ואפילו לרבי שמעון. ואילו הרמב"ן חולק וסובר כיון שהקצאתו נובעת מחמת איסור, איסור תולש, ופקע אותו איסור – אינו מוקצה [ורק דבר המחובר שאינו ברשותו של אדם וכן חיות בר המחוסרות צידה בכלל 'מוקצה' הן לרבי שמעון]. אלא טעם הדבר הוא מגזרת חכמים שלא יהנה ממלאכת יום טוב, שלכך אסרו אפילו במוצאי יום טוב עד בכדי שיעשו (וע"ע במאור ובר"ן ובמובא לעיל ב:).

*

'... ולולא מסתפינא היה נראה לי על פי מה שכתבו תוס' שלחי מגילה (לב.) על 'השונה בלא זימרא', וכמו כן אמרין (ביצה כד.) 'גמרא גמור זמורתא תהא', שהיו להן זמירות מיוחדין לכל משנה ומשנה. ולפע"ד היה זה כדי לחזק המשנה בכח הזכרון, מדהיו שונין המשניות על פה אפילו בימי רבי (כרש"י בבא מציעא לג.). ועל ידי הניגון נזכר היטב לישנא דמתניתין, באשר שהיה הזמר מסודר לפי המלות והבבות שבמשנה. ולכן כמה פעמים בחר התנא גם כן במלה זאת ולפעמים באחר, הכל כפי הנאות לקול השיר המיוחד להמשנה. ומהאי טעמא לפעמים נשנה בבא שנראית יתירה במשנה זו ואין צריך לומר זו, אבל היה כדי לשקול בבות המשנה כפי הבבות שבפרקי השיר... (מתוך תפארת ישראל ערכין ד).
ע"ע תוס' מגילה לב; פרי צדיק ויקרא ו וז"ה לט"ו באב ה.
וע"ע בפרי צדיק פ"א אחרי (ג) שתורה שבעל פה מועילה לזמר עריצים, שהיא 'רב חכמה' המתקנת 'רב כעס'. וזהו גמרא גמור – אף דלא ידע מאי קאמר, זמורתא תהא – מועילה להכרית ולזמר כל החוחים הסובבים את השושנה העליונה.

דף כה

'אמר רב נחמן: לא קשיא, הא בה הא באמה. אמה בזמון סגי לה, צידה מעליותא בעיא?!' אפשר שסברת רב נחמן היתה מפני שהאם שומרת על בנה ואינה עוזבתו, ואם כן הלא אפשר ליטול את האם בלא טירחת צידה (עפ"י חדושים ובאורים).
אולי יש לפרש שרב נחמן סבר שמועיל זימון לחיה שקננה בפרדס לכשתילכד מאליה ביום טוב, מפני שמצוי שתילכד והרי עשה מעשה מערב יום טוב ודעתו עליה. ואולם סתמא דגמרא סברה הואיל וסוף סוף מחוסרת צידה, אין זימון מועיל, שאין כאן הכנה בפועל אלא תכנון.

'לא יביאנה במוט ובמוטה'. מוטה נזכרת בספר ירמיה (כה, י). והיא הקורה העליונה של העול הנתון על ראש הבהמה.
ור"ד ורי"ז גרסו 'במיטה'.

'אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי'. לכאורה יש מכאן כדמות ראייה לסברת האבני-נזר (או"ח תיג) שמלאכת אוכל נפש לא הותרה ביום טוב אלא לצורך אכילת כזית לכל הפחות, שהרי נאמר אך אשר יאכל לכל נפש ואכילה בכזית. אך יש לדחות ולומר כיון שאין דרך לשחוט

פרק שלישי; דפים כג – כד

- ג.ג. א. האם מותר לצוד בעלי חיים ביום טוב לצורך אכילה? האם נתנים לפנייהם מזונות?
ב. מהם גדרי 'צידה' במיני בעלי חיים השונים?
ג. האם מותר לטלטל ולאכול ביום טוב בעלי חיים שנמצאו לכודים במצודות המותקנות מערב יום טוב?
ד. נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט – מהו?
א. אסור לצוד ביו"ט בעלי חיים המחוסרים צידה. וכל המחוסר צידה אין מועיל בו זימון מערב יום טוב להתירו.

רש"י כתב שלא הותרו צרכי אוכל נפש אלא בדברים שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט כיאות. והתוס' חולקים ומפרשים (כפר"ח מקינן) שהצידה כמוה כקצירה שלא הותרה מהתורה משום אוכל נפש, שלא הותרו המלאכות אלא מלישה ואילך כמו שאמרו בירושלמי [ועוד יש בירושלמי מיעוט מיוחד לקצירה]. והרמב"ן פירש שאין בכלל מלאכת אוכל נפש אלא מלאכת הכשר מאכלים, אבל תיקונים מוקדמים הנעשים לימים הרבה – בכלל 'מלאכת עבודה' הן ואסורות מהתורה. ואילו הר"ן צידד לומר שהצידה אסורה מדרבנן. (וע"ע בפסקי הרי"ד. וראה באריכות בחדושים ובאורים).

כל שאסור לצודו אסור ליתן לפניו מזונות.

התוס' פרשו משום גזרה אטו צידה [ולכך רק ביו"ט אסרו ולא בשבת, שאין חשש בשבת שמא יצוד לאכלם]. ואילו רש"י כתב שלא התירו ליתן מזונות אלא לבע"ח שמוזנותיהם מוטלים על האדם, אבל אלו הגיוזונים מעצמם – אסור, שלא עשו תקנה לדבר שאינו מן המוכן (ערש"י ורמב"ן שבת קו).

ב. איזוהי צידה; הצד צפור למגדל (= תיבה, שובך) – חייב. לבית ולביבר (כלומר דוחקה עד שנכנסת לשם) – פטור, שעדיין מחוסרת צידה. והעמידו בצפור דרוור שאינה מקבלת מרות והיא דרה בבית כבשדה ויודעת להישמט, אבל עופות אחרים, כאשר הם בבית או בביבר מקורה – נחשבים כניצודים. ומותר לצודם משם. דגים שבביברין (= ברכות המים) הרי הם מחוסרים צידה ואסור לצודם ביו"ט.

הצד צבי לבית – חייב. וכשהוא בתוך בית סגור – מותר לצודו משם ביו"ט שכבר נצוד ועומד. הצד צבי לגינה, לחצר ולביברין – רבי יהודה פוטר וחכמים מחייבים. לרבי יהודה אסור לצודו משם שהרי הוא מחוסר צידה, ולחכמים מותר. ודוקא ביבר קטן אבל ביבר גדול אינו כניצוד שם ואסור לצודו משם אף לחכמים.

איזוהו ביבר קטן – אמר רב אשי: כל שרץ אחריו ומגיעו בשְׁחִיָּה אחת (במרוצה אחת. ויש מפרשים כפשוטו, ששוחה עליו פעם אחת ותופשו). אי נמי, כל שאין לו זווית לחמוק. אי נמי, כל שצללי הכתלים (שהיו אצלם בגובה מסוים. תוס') מגיעים זה לזה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר כלל: כל המחוסר צידה אסור (והצדו חייב. תוס') ושאינו מחוסר צידה מותר. ופירשו בשם שמואל, כל שאומר הבא מצודה ונצודנו – הרי זה מחוסר צידה. ופסק שמואל כרשב"ג. לדברי אביי רשב"ג אינו חולק אלא מפרש דברי תנא קמא.

הרי"ף הביא דברי שמואל; כגון שאומרים הבא מצודה ונצודנו – זהו 'מחוסר צידה'. לפרש"י זה שיעור אחד עם 'ביבר גדול' הנזכר לעיל. והתוס' מפרשים שכאן מדובר על עופות ובביבר מקורה ואילו לעיל הגדירו 'קטן' ו'גדול' גבי בהמה.

הצד אווזים ותרנגולים ויונים הרדיסאות (= בתיזות. וכיוצא בזה שאר חיות בנות תרבות. ר"ן) – פטור, ואע"פ שאומרים 'הבא מצודה ונצודנו' – הואיל ובאים לכלובם לערב ומזונותיהן על האדם (שמואל) ואינם עשויים להישמט ולברוח מקינם (רב מרי), אינם מחוסרים צידה. מה שאין כן ביוני שובך ועליה, וצפורים שקננו בטפחים בבירות (= כמין פכים הניתנים בכתלי הבירות והמגדלים, לקינון עופות בר) – הצד מהם חייב.

א. מדברי התוס' והרא"ש משמע שאסור מדרבנן לצוד אווזים ותרנגולים. ופירש כוונתם בשער המלך (שבת ב, ב) דהיינו כשהם מהלכים בחצר, אבל כשהם בתוך כלובם, אין כאן צידה כלל ומותר [כמשמעות הברייתא דלהלן כה].

ב. נחלקו הראשונים אודות יוני שובך ועלייה היודעים לפרוח, כאשר הם במקומם, האם מותר לקחתם ביו"ט משם, או לא התירו אלא במדדים שאינם פורחים (ע' מגיד משנה יו"ט ב, ה; שער המלך שבת ב, י).

ג. לתנא דמתניתין אין ליטול חיה ועוף ודגים ממצודות שנעשו מערב יום טוב אלא אם כן יודע שניצודו מערב יו"ט. וכן אוסרים רבי יהושע ורבי שמעון בן אלעזר. רבן גמליאל מתיר בספק. לדברי רב, לא התיר רבן גמליאל אלא בטלטול, וללוי – אף באכילה. ופסק שמואל לאסור כחכמים. ואם יודע ודאי שניצודו היום – לדברי הכל אסור בטלטול משום מוקצה. יש מתירים 'ספק מוכן' ביו"ט שני מפני שקדושתו מחמת הספק והרי כאן 'ספק ספקא' בדרבנן (עפ"י ר"א מלוניל, והסכים עמו הר"ן).

ד. אמר רב פפא: הלכה, נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט; אם יש מאותו המין במחובר, שיש לחוש שמא נתלש היום – אסור (אם משום מוקצה, ואפילו לרבי שמעון מודה במוקצה כזה שאסור (רש"י), אם מטעם שלא יהנה ממלאכת יו"ט. רמב"ן). ומותרים לערב בכדי שיעשו.

אין מאותו מין במחובר; אם הובאו מתוך התחום – מותר. מחוץ לתחום – אסור לזה שהביאו עבורו. ולישראל אחר מותר.

א. כשיש במינו במחובר, לדעת רש"י מותר במוצאי יו"ט ראשון שהוא ליל יום טוב שני בכדי שאפשר לעשותם. וכן הביא מתשובת רבנו גרשום מאור הגולה ומרבי קלונימוס איש רומי. וכן היה מנהג מקומו. ולזה הסכימו ר"ד ורי"ז [מלבד בשני ימי ראש השנה שהם כיום אחד]. ואילו ר"י הלוי והגאונים ובה"ג (יו"ט דף לו.) ורמב"ן אוסרים עד למוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו. וכן נקטו התוס'. וצדדו להקל כששבת סמוכה לשני ימים טובים, שמותר בערב יום השלישי [ונראה שאינו מותר אלא אחר כדי שיעשו. עפ"י מנחת שלמה ח"א י, ב]. וכתבו שיש להחמיר. וכתבו התוס' שדבר הבא מאליו כגון ביצה שנולדה או דבר מוקצה הניצוד מאליו או מוקצה שהביאו נכרי לעצמו או לנכרי אחר – מותר לישראל ביו"ט שני.

בשלחן ערוך (תקטו, א) נקט כדעת המתירים בליל יו"ט שני בכדי שיעשו. והרמ"א הביא שנוהגים להחמיר אלא אם זימן אליו אורחים, או יש לסמוך על דעת המתירים להאכילם (עפ"י תרומת הדשן), שלצורך מצוה הקלו לסמוך על המתירים לאחרים שלא הובא בשבילם, ואף אורחים בכלל זה [ויש מחמירים לפי טעם זה שאין להקל אלא אם הוזמנו לאחר שהובא הדורון]. ויש שכתבו טעם ההתר משום מצות הכנסת אורחים [כשנודמנו מעיר אחרת] וכתבו לפי"ז שאף בעל הבית רשאי לאכול עמהם, שאין זה מכבודם של האורחים שלא יאכל עמהם (ע"ש בב"מ מג"א והגר"ז ובמשנ"ב).

ב. הביא נכרי לעצמו או לנכרי אחר, או שצד לעצמו והביא; הר' יהודה היה אוסר לישראל ביו"ט, והתוס' כתבו להוכיח שמותר. וכ"כ הרא"ש. ובפסקי ריא"ז משמע שמותר למוצאי היום מיד. ג. נחלקו הראשונים במלאכות [מלבד איסור תחומין] שעשאן נכרי לישראל אחד; יש מתירים לישראל אחר, כשאין שייך איסור מוקצה (ער"ן; רשב"א) ויש אוסרים (ערש"י ורי"ד. וכן נראית דעת הרמב"ם שבת ו, ה יו"ט ב, י).

ד. בהבאה חוץ לתחום שלא מן המחובר – מותר למוצאי היום מיד. מלבד בכגון חלילים שהובאו לצורך המת דאושא מילתא ואסור עד בכדי שיעשו (תוס' כאן ובעירובין, בה"ג. וכ"מ ברמב"ם – לה"מ יו"ט ב, י). ויש אוסרים בכל דבר בכדי שיעשו (עפ"י הר"ן; סמ"ג לאוין סה; רבנו יעקב; או"ז בשם הר"י בר' שמואל. הובאו שתי הדעות בשו"ע שכה"ח. ובס"י תקטו, ה כתב להמתין עד בכדי שיובאו). ה. דבר המובא לישראל מחוץ לתחום אינו אסור בטלטול אלא באכילה ובשימוש, כי אין זה מוקצה שהרי מותר לאחרים (או"ח תקטו, ה).

ואומר ראבי"ה: נכרי שהביא כתב לישראל מחוץ לתחום – מותר לקבלו ולקרוא בו. ובשם ר' שמואל אמרו שיש חילוק בין קריאה בפה לראיה בעלמא (עפ"י או"ז).

ו. ספק הובאו חוץ לתחום אם לאו – הר' שמואל מאיברא התייר. ויש אוסרים [משום דבר שיש לו מתירין] אלא אם אותו דבר מצוי בעיר והנכרי שרוי בעיר, שאין לחוש שמא הובא מחוץ לתחום (ע' מלחמות ה' שבת פכ"ג; רשב"א ור"ן עירובין מ; או"ח שכה"ח טו וט"ז סק"ז ובס"י תקטו סק"ג. ונדעת המתירים י"מ שהואיל ואין זה איסור השהו בכל אלא למי שהיה מחוץ לתחום הפירות – לא התמירו בדשיל"מ. עפ"י מאירי ד. תמים דעים קכ). ולהלכה נקטו האחרונים שבתחומין ושאר מלאכה דרבנן – מותר במוצאי שבת מיד (עפ"י משנ"ב שכה"ח).

פרטים נוספים – ע' במובא בשבת קכב קנא עירובין מ.